

Concurrentie of Samenwerking ?

Inleiding, gehouden door Dr. R. Kuperus, in de Algemeens Vergadering van den B.v.C.Z. in Friesland op 19 December 1928 te Leeuwarden.

Toen Uw Bestuur mij verzocht in eene algemeen vergadering van Uwen Bond eene inleiding te houden en mij daarbij een zekere mate van *vrijheid* liet ten aanzien van de keuze van het onderwerp, heb ik gemeend van die vrijheid het beste gebruik te kunnen maken, door te trachten heden een actueels vraag voor U te beantwoorden. Ik bedoel de vraag, die den laatsten tijd in enkele dag- en weekbladen aan de orde is gesteld, n.l. of er in onze coöperatieve organisatie plaats is voor het concurrentie-beginsel.

Er zijn verschillenden redenen, waarom ik er mij toe aangetrokken gevoel, deze vraag met U te bespreken. In de eerste plaats, omdat het ons de gelegenheid verschaft eens stil te staan bij de trekken, die het huidige stadium in de ontwikkeling van onze zuivelcoöperatie vertoont, in de tweede plaats omdat in den laatsten tijd van verschillende kanten door belijders van het z.g. vrije-concurrentie-beginsel betoogen ten gunste van dit beginsel worden geleverd, waardoor bij velen de inzichten omtrent de groots economische beteekenis en de strekking van coöperatie worden vertroebeld en ten slotte - en dit vloeit in zekeren zin uit de beide voorgaande motieven voort - omdat de gestelde vraag, die een zeer principiëel karakter draagt, aanleiding geeft de grondslagen der coöperatie wederom eens aan een beschouwing te onderwerpen.

Dit laatste acht ik van groot belang, omdat iedere beweging - en de coöperatie in het bijzonder - van noode heeft, dat hare medewerkers doordrongen zijn van hare grondbeginselen. Zijn zij dit niet, dan bestaat het gevaar, dat andere overwegingen en motieven een rol gaan spelen, dat zijwegen worden ingeslagen, waardoor ten slotte de geheele beweging op een verkeerd spoor zou kunnen geraken.

Is de grondgedachte van de coöperatie juist - welke opvatting wij in het volgende niet bij een losse bewering hopen te laten - dan behoort ieder, die aan haar deel heeft of haar dient, zich bij zijne handelingen door die grondgedachte te laten leiden. Gebeurt dit niet, dan zal het niet mogelijk blijken de ontwikkeling der coöperatie op harmonische wijze te bevorderen en de lijnen, die de historie aangeeft, op de juiste wijze door te trekken. Ja, het gevaar dreigt, dat onkunde met de ware grondbeginselen der coöperatie haar niet alleen schade berokkent, doordat onjuiste maatregelen worden genomen, maar dat haar bovendien het verwijt treft van ongeschikt te zijn als ondernemingsvorm voor bepaalde bedrijven. Men vergeet dan dat niet de coöperatie, maar de onjuiste toepassing der coöperatie of, nog vaker, het absoluut vertreden der coöperatieve beginselen, de oorzaken zijn, dat men in zijn verwachtingen wordt teleurgesteld.

De nogal dikwijls vernomen misvatting, dat de coöperatieve ondernemingsvorm zelf de hoofdschuldige zou zijn bij het mislukken of minder goed werken van een aantal coöperatieve bedrijven, dient in het belang van de toekomstige ontwikkeling der coöperatie met de meeste kracht te worden bestreden.

In de eerste plaats wil ik er dan op wijzen, dat dikwijls veel te weinig wordt beseft, welk een belangrijke rol de leiding van het coöperatieve bedrijf speelt in het geheel van de factoren, die de bedrijfsuitkomsten beïnvloeden. Ik doel met deze bedrijfsuitkomsten niet allereerst op de directe geldelijke resultaten, maar op de geheele positie van het be-

drijf, zooals die b.v. tot uiting komt in den goeden geest onder de leden, de afschrijvingen, de reserveeringen, de handelsrelaties in verband met de kwaliteit der producten, in één woord op de „standing" van het bedrijf. De invloed van de leiding hierop, zoowel ten goede als ten kwade, is zeer groot en de opvatting, dat gunstige bedrijfsresultaten zich wel zullen voordoen, zoodra maar een coöperatieve vereeniging is opgericht, is wel wat te optimistisch. Evenmin mag men echter omgekeerd te werk gaan en de coöperatie verantwoordelijk stellen voor alles wat de leiding mocht misdrijven. Indien de leiding van een particuliere onderneming te kort schiet, zal niemand er aan denken, daarvoor de ondernemingsvorm verantwoordelijk te stellen; zoodra het de leiding van een coöperatief bedrijf betreft, staan direct vele critici klaar om de coöperatie als zondebok in de woestijn te sturen. Dat dit tegenover de coöperatieve vereeniging als ondernemingsvorm in hooge mate onbillijk is, zal dunkt mij ieder bij eenig nadenken moeten toestemmen. Alleen wanneer de coöperatie uit haren aard zou meebrengen, dat slechte leiders zich daarin gemakkelijk een plaats zouden kunnen verzekeren of dat het toezicht, op het beheer slechts onvoldoende zou kunnen worden uitgeoefend, zou dergelijke critiek eenige reden van bestaan hebben. Het wil mij echter voorkomen, dat niemand dergelijke stellingen met succes zou kunnen verdedigen.

Toegestemd moet worden dat het bij het toezicht op het beheer van enkele coöperatieve vereenigingen wel eens aan de noodige ernst en voldoende verantwoordelijkheidsbesef heeft ontbroken, waardoor een ondeskundige leiding tevens vrij spel kreeg, maar deze feiten staan op zich zelf en vloeien niet voort uit het wezen van de coöperatie. Over het algemeen gaat er juist van de omstandigheid dat in vrijwel alle gevallen de leden van bestuur en colleges van toezicht een vrij groot belang hebben bij de gestie der coöperatie en als leverancier of afnemer dichter bij het coöperatief bedrijf staan een prikkel uit om de functie, waartoe zij in die colleges zijn geroepen, zoo goed mogelijk te vervullen. Een vergelijking met de positie van b.v. commissarissen in een N.V., die daarmede in stoffelijk opzicht dikwijls alleen door den band der tantièmes zijn verbonden, doet direct zien hoe weinig gemotiveerd dergelijke critiek op de coöperatie als ondernemingsvorm eigenlijk is. Blijft alleen nog over het argument, dat coöperatoren niet in staat zouden zijn hun eigen bedrijven te beoordeelen en behoorlijk te overzien. Indien men hiermede zou bedoelen, dat er onder coöperatoren, die dan dikwijls leden van verschillende c.v.n. zijn, wel personen worden aangetroffen, die vaak niet het juiste begrip hebben van de economische en technische beteekenis van de bedrijven, waarbij zij zijn aangesloten, dan moet dat worden toegegeven, maar dan kan ik daarin onmogelijk een bezwaar zien, wanneer diezelfde geestesgesteldheid maar niet aanwezig is bij de vertrouwensmensen, de leden van Bestuur en Colleges van Toezicht. Men moet in onze beweging thuis zijn om hierover een oordeel te kunnen vellen, maar wie dat zijn is het bekend, dat aan de colleges, die leiding geven aan onze coöp. vereenigingen, genoeg bewaarde krachten toevloeien, die in alle opzichten in staat zijn om als vertrouwensmannen voor de leden op te treden. Hierbij is verondersteld dat van de bedrijfsleiders gevorderd wordt, dat zij gedurig de meest uitgebreide inlichtingen over het bedrijf en den gang van zaken verstrekken. Als een coöperatieve deugd van de eerste orde mag men eischen, dat deze geneigdheid bij den bedrijfsleider uit eigen beweging bestaat, waarbij men dan tegelijkertijd van de bestuurders belangstelling voor de zaak mag verlangen.

Wanneer wij ons thans de vraag stellen, welke de hoofdoorzaken zijn, waaraan de ondergang van enkele coöperaties is te wijten, dan blijken deze juist te bestaan in ondeskundige, onbetrouwbare leiding, onvoldoende belangstelling en toezicht van den kant van het Bestuur en het negeeren van de coöperatieve grondbeginselen, o.a. hierop neer-

komende, dat speculatieve transacties buiten de leden om worden verricht. Feiten en gegevens, die deze bewering nader staven - het zou mij te ver voeren ze hier te noemen - kan men vinden in het werk van den tegenwoordigen Wageningschen professor Dr. Minderhoud, getiteld : Ontwikkeling en beteekenis der landbouwindustrie in Groningen.

Zooals bekend, zijn speciaal in de provincie Groningen enkele coöperaties geheel of ten deele mislukt en het lijkt mij van belang er op te wijzen, dat de studie van de oorzaken dier mislukkingen uitwijst, dat deze met de coöperatie als ondernemingsvorm vrijwel geen verband houden.

Volledigheidshalve moet hier nog aan worden toegevoegd, dat de malaise jaren na den oorlog, die slachtoffers maakten onder alle bedrijven, uiteraard ook enkele coöperatieve bedrijven niet onberoerd lieten. Sterke daling van prijzen, gepaard gaande met onzekerheid in de afname of levering door de leden, hebben enkele coöperaties in onze provincie moeilijke jaren bezorgd, maar het laat zich thans aanzien dat deze bedrijven zich binnen enkele jaren geheel zullen hebben hersteld, mede dank zij de instelling van de leverings- of afnameplicht, die geheel voortvloeit uit het wezen der coöperatie, zoodat deze vereenigingen voordien in economischen zin niet als zuivere coöperaties waren te beschouwen.

Mijnheer de Voorzitter, uit het voorgaande springt m.i. duidelijk voren, dat de coöperatie als ondernemingsvorm in geenen deele de critiek, die uit dezen hoofde nog dikwijls bedekt of openlijk op haar wordt uitgeoefend, verdient en wanneer ik hierbij wat lang heb stilgestaan, dan is daarvan de reden, dat dit nog lang niet algemeen wordt ingezien en vooral de jonge boeren somtijds ontvankelijk blijken voor de redeneering, dat de toetreding tot een coöperatieve vereeniging risico's medebrengt, die niet in verhouding staan tot de voordeelen van het lidmaatschap. Dit nu is beslist onwaar, wanneer zij toetreden tot de op juiste grondslagen opgetrokken coöperatie, d.w.z. de coöperatie die de speculatie uitbant en den boer de volle waarde geeft voor de grondstoffen, die worden geleverd en de hoogste kwaliteit bij bepaalden prijs voor de artikelen, die worden afgenomen.

Bij coöperatieve aankoopvereenigingen is het een gebiedende eisch dat aan- en verkoopen elkaar zoo volledig zulks mogelijk is dekken en dat derhalve de risico's, die op de voorraden worden gelopen, tot een minimum worden beperkt; bij den afzet is het wenschelijk zooveel mogelijk gemeenschappelijk op te treden om onnutte tusschenpersonen uit te schakelen, de risico's, verbonden aan zwakke debiteuren, zooveel mogelijk te beperken en te voorkomen dat de coöperaties die de landbouwvoortbrengselen hebben te plaatsen, tegen elkaar worden uitgespeeld. Indien o.m. aan deze bekende hoofdzaken wordt voldaan en de boeren belangstelling hebben voor hun eigen zaak, is een organisatie geschapen die bij minimaal risico het maximum-rendement waarborgt voor dat deel van het boerenbedrijf dat op coöperatieve grondslagen wordt gedreven.

Dat tegenwoordig vooral bij de jongeren de neiging bestaat een critische houding aan te nemen tegenover de coöperatie is begrijpelijk. Een nieuw geslacht is opgegroeid sedert de nood der tijden een vorig geslacht naar de coöperatie, in het bijzonder de fabriekmatige zuivelbereiding, deed grijpen als een middel om de productie op hooger plan te brengen en de bedrijfsuitkomsten meer loonend te maken. Niet als bij de oudere boeren is bij dit jonge geslacht het besef levendig aan de economische omstandigheden, die de coöperatie deden geboren worden en derhalve ontbreekt bij hen tevens gemakkelijk het

inzicht, dat zij noodzakelijk is en door de omstandigheden gerechtvaardigd. Bovendien zien verscheidene boeren zich de laatste jaren voor moeilijke economische omstandigheden geplaatst, die hun critischen zin aanwakkeren en hen elk middel in den strijd om het bestaan op zijn juiste waarde doen onderzoeken. Het stemt in dit verbandd verheugend te kunnen constateeren, hoe dikwijls van de jongeren het initiatief uitgaat om zich meer en beter op de hoogte te stellen van doel en strekking der coöperatie, maar de vraag doet zich hierbij wel voor, in hoever door het organiseeren van cursussen door de bestaande organisaties hierin leiding kan worden gegeven. Men dient hierbij te bedenken, dat het lidmaatschap van een coöp. vereeniging ieder nog niet tot een goed coöperator stempelt, maar dat men daartoe van huis uit ook eenigermate in de coöperatieve ideeën dient te worden opgevoed. Het besef dient bij de aspirant-leden van onze coöp. zuivelfabrieken door te dringen, dat zij als leveranciers van een grondstof die aan bederf onderhevig is en waarvan de productie niet kan worden gestaakt, als verkoopers tegenover een industrie, die in de eerste plaats haar eigen belangen dient, in een zwakke positie staan. Dat de concurrentie tusschen de particuliere fabrieken hun niet den besten melkprijs zou garandeeren, om de eenvoudige reden dat de kans op aaneensluiting tusschen deze met vrij groote zekerheid zou zijn aan te nemen, op grond van het verleden als men o.m. denkt aan de aaneensluiting der aardappelmeelfabrikanten in de provincie Groningen, op grond van het heden, waarin de neiging tot aaneensluiting bijna tot den belangrijkste trek van onze economische samenleving is geworden en waarop wij straks nader terugkomen.

Zoo zou ik kunnen doorgaan, maar het is niet noodig tegenover U de argumenten aan te voeren, die bij een dergelijke voordracht voor jongeren op hun plaats zouden zijn. Wèl zou tevens tot een belangrijk onderdeel van die taak behooren, dat wanneer daartoe aanleiding zou bestaan, aandacht werd geschonken aan onjuiste beweringen en verwarring stichtende betoogen, om deze als zoodanig te signaleeren en te weerleggen.

Tot de laatste categorie behoort m.i. de artikelen-reeks van den schrijver van de Landbouwkroniek in de Leeuwarder Courant over het onderwerp: „Concurrentie tusschen coöp. vereenigingen", waarover in deze vergadering wel een enkel woord mag worden gezegd. Er wordt daarin een loflied gezongen op de vrije concurrentie en de schrijver betoogt herhaalde malen, maar niet te begrijpen, wat voor spook men in de concurrentie tusschen de coöp. zuivelfabrieken onderling meent te zien, daar deze concurrentie immers den boerende hoogste melkprijzen waarborgt en voorkomt dat in de leiding der bedrijven middelmatigheid wordt aangekweekt. In deze voorstelling van zaken nu schuilt reeds dadelijk een element dat, op een dwaalspoor zou kunnen leiden en dat in wezen terug te voeren is tot een verschillende beteekenis, die aan het woord concurrentie wordt gehecht.

Indien coöperatoren met betrekking tot de eigen organisatie over concurrentie spreken, dan bedoelen zij daarmee uitteraard wat de Landbouwkroniekschrijver „oneerlijke concurrentie" noemt. Ik zeg „uitteraard", omdat het concurrentie beginsel, zooals wij dat in onze economische samenleving kennen, vreemd is aan het wezen van de coöperatie. Als leden van coöp. zuivelfabrieken zijn de boeren niet elkaars concurrenten, maar hebben zij er slechts belang bij, door samenwerking de uitkomsten van de fabriek zoo hoog mogelijk op te voeren. Tusschen leden van verschillende fabrieken, dit vloeit eveneens uit het wezen der coöperatie voort, is van concurrentie evenmin sprake en mij dunkt, het blijkt bij gelegenheid o.a. ook dikwijls genoeg uit de in deze vergadering genomen besluiten, dat er geen belangentegenstelling bestaat tusschen de boeren uit de verschillende deelen van onze provincie; zij hebben voor elkaar geen bedrijfsgeheimen en de strijd

om den afnemer der zuivelproducten wordt grootendeels op de wereldmarkt geleverd. De gedachte der coöperatie consequent doordenkende, bestaat er derhalve ook tusschen de fabrieken onderling geen belangentegenstelling. Wordt deze door bepaalde handelingen wel in het leven geroepen, dan is het begrijpelijk, dat deze in het belang van de groote resultaten, die met samenwerking zijn te bereiken, ten sterkste worden gelaakt.

Het gebruik van het woord concurrentie in dit verband heeft de bovenbedoelde Kroniekschrijver nu geheel van de wijs gebracht, hij begrijpt de uitlatingen over vermoede ontoelaatbare practijken in het geheel niet en in plaats van de gevolgtrekking te maken dat het dan beter ware te zwijgen, wordt het voorgesteld, alsof de coöp. zuivelfabrieken gezonde wedijver zouden schuwen. Dit nu is wel in zoo sterke tegenspraak met de werkelijkheid en de feiten (denk b.v. aan de onderlinge keuringen) en de woorden, nog kort geleden door den vorigen voorzitter bij een openingsrede in een dezer vergaderingen gesproken, dat daarmede de geheele toelag van de bedoelde artikelenreeks wordt blootgelegd. Dit blijkt nogmaals duidelijk, waar de schrijver met merkbaar leedvermaak er op wijst, dat de coöperatie nog niet in staat is, in eigen huishouden contróle uit te oefenen, terwijl de Ned. Ver. voor melkcontróle met zeer veel succes zoude werken. Wat dit laatste betreft ware het beter geweest dat de schrijver eerst eens kennis had genomen van de artikelen, die ouder den titel „Melkprijzen" in het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad enkele maanden geleden zijn verschenen en waar op objectieve wijze den stand van zaken op dit punt ook bij de particuliere industrie in oogenschouw wordt genomen.

Daar ik gaarne rekening wil houden met de eischen, die terecht gesteld worden aan het peil, waarop inleidingen in deze vergaderingen dienen te staan, zal ik op de thans gesignaleerde artikelen van den Landbouwkroniek-schrijver ook niet verder ingaan, maar liever nog een oogenblik stil staan bij de beteekenis van concurrentie en samenwerking en hun onderlinge verhouding.

Het zou onjuist zijn aan het eene stelsel alleen goede, aan het andere economische verschijnsel louter kwade eigenschappen te willen toeschrijven. De vrije concurrentie, als element in ons huidige stelsel van voortbrenging, kan zeker niet worden ontbeerd, terwijl er daarnaast gebieden zijn die zich uitermate goed leenen voor samenwerking, doordat de economische belangen der samenwerkenden samenvallen. Toch is het een opvallend verschijnsel, dat op verschillend terrein de concurrentie bezig is zich zelf op te heffen en plaats gaat maken voor verschillende vormen van samenwerking. Dit is niet te verwonderen wanneer wij bedenken welke economische gevolgen het onbelemmerd heerschen van het huidige stelsel met zich mede brengt. Immers, ieder die over genoeg kapitaal en arbeidskracht kan beschikken, is vrij in de besteding daarvan en kan zich werpen op een onderdeel van de productie. Daarbij wordt hij wel geleid door de heerschende prijsverhoudingen, maar deze zijn gedurig aan wisseling onderhevig, juist door de omstandigheid dat ieder vrij is, het evenwicht in de productie te verstoren. Het verschijnsel, dat bij vele bedrijven de productiekosten bij verhoogde productie dalen, doet een wedloop ontstaan naar de grootste omzetten, maar werkt bij het grooter worden der ondernemingen overproductie en economische crisis in de hand, zooals wij dat momenteel b.v. zien in de suikercultuur. Dit heeft dikwijls een omvangrijk kapitaalverlies ten gevolge en is voor de maatschappij, als geheel gezien, ook als een zeer groot nadeel te beschouwen.

De reactie op het onbelemmerd heerschen van het vrije concurrentie-beginsel is dan ook niet uitgebleven, ten gevolge waarvan men thans allerwege kan waarnemen, dat in aller-

lei bedrijfstakken de ondernemingen zich in meer of minder nauw verband aaneensluiten. Geschiedt dit ten einde de economische bezwaren die de vrije concurrentie aankleven te temperen, dan beduidt dit samengaan meestal ook een algemeen economisch voordeel, heeft het slechts ten doel zich daardoor een sterkere machtspositie te verzekeren tegenover andere economische groepen, dan zien wij het verschijnsel der monopolievorming, en algemeen economisch nadeel.

Deze neiging tot concentratie heeft in de laatste tien jaar een zeer grooten omvang aangenomen. Cijfers hieromtrent zijn mij met betrekking tot ons land - enkele bedrijfstakken uitgezonderd - niet bekend en indien ik goed ben ingelicht bestaan deze momenteel ook nog niet, maar het is U allen uit de nieuwsbladen wel bekend, dat dit proces gedurig voortgang heeft. In Duitschland is deze ontwikkeling, vergeleken bij ons land, reeds veel verder voortgeschreden. Aan den Volkenbond is daaromtrent een rapport uitgebracht, waaruit blijkt, dat b.v. van de grondstoffen-industrieën, die als N.V. worden gedreven, bijna 90% van het totale kapitaal, dat in de geheele industrie-groep werkzaam is, vereenigd is in verschillende combinaties. Voor de kali-mijnen bedraagt dit percentage 98,3%, voor de verwerkingsindustrieën ruim 55% en met betrekking tot de bedrijven in N.V.-vorm op het gebied van handel en verkeer bijna 60%. Deze sprekende cijfers wijzen er op hoe onze maatschappij zich beweegt in eene richting, afgewend van de vrije concurrentie, toegewend naar het beginsel van samenwerking. De vraag doet zich intussen voor of deze ontwikkeling wel gunstig is te achten voor de groote categorie van verbruikers.

Laat ik U hierop het antwoord mogen geven in den vorm van een kort gedeelte uit de resolutie, welke op de Economische Volkenbundsconferentie van Mei 1927, die zich bezighield met deze vormen van aaneensluiting, die men met den naam kartels en trusts tracht aan te duiden, werd aangenomen:

"Deze industriëlen overeenkomsten kunnen voor bepaalde productietakken eenerzijds een meer methodische organisatie der productie en een verlaging van den kostprijs bewerken door een beter gebruik der bestaande en een meer rationeele ontwikkeling der nieuwe installaties. door een meer logische groepering der ondernemingen; anderzijds kunnen zij een rem vormen voor de on-economische concurrentie en de nadeelen, welke uit schommelingen in de industriëele bedrijvigheid voortvloeien, opheffen."

En even verder:

„Algemeen wordt erkend, dat in dit opzicht bepaalde overeenkomsten nuttig kunnen zijn, zoowel voor de producenten als voor de verbruikers en de geheele gemeenschap. De Conferentie is echter tevens van meening dat deze overeenkomsten, wanneer zij monopolistische neigingen en de toepassing van ongezonde handelsmethoden in de hand werken, den technischen vooruitgang der productie kunnen tegenhouden en gevaren kunnen medebrengen voor de rechtmatige belangen van groote sociale groepen."

Wij herkennen in de hier aangegeven vormen van samenwerking ook enkele van de doeleinden die do coöperatie zich stelt: de rationeele ontwikkeling van de bedrijfsmethoden, maar kunnen aan den anderen kant uit deze opsomming ook leeren wat nog door meer intensieve samenwerking valt te bereiken. Bij welke groep van combinaties de coöperatie moet worden ingedeeld is zonder meer duidelijk; monopolievorming door landbouw-coöperaties is reeds uitgesloten door het eenvoudige feit van de verspreidheid der productie en de wereldmarkt der landbouwvoortbrengselen. Maar de landbouw zelf is daarmee niet gevrijwaard voor de gevaren van monopolievorming, die juist in de

kunstmeststoffen-industrie door de vorming van internationale kartels, het internationale kalikartel, groote afmetingen aanneemt. Dat daartegen als éénig afweermiddel van den landbouw de coöperatie is aangewezen, spreekt haast wel van zelf.

Op dezelfde Economische Volkenbondconferentie hebben naast de bekwaamste economen der wereld de landbouwdeskundigen uit de verschillende landen beraadslaagd over algemeene landbouwbelangen en het is zeker interessant, ook van hun conclusies in het kort kennis te nemen. Wij lezen in de betreffende resolutie: „De landbouwers der verschillende landen zullen aan de verbetering hunner bestaansvoorwaarden arbeiden en tegelijkertijd tot de algemeene welvaart bijdragen door meer en meer gebruik te maken van alle vormen van coöperatie”.

Hierop volgt dan een opsomming van de verschillende vormen van coöperatie die op velerlei terrein kunnen worden toegepast en waarvan ik U geen voorlezing zal doen, daar met de enkele geciteerde zin de strekking van dit deel der resolutie voldoende is aangetoond.

Deze aanhaling behoeft geen nadere toelichting. Leggen wij de geciteerde uitspraken naast elkaar, dan blijkt duidelijk dat de gedachten van de afgevaardigden te Genève op het groote terrein van de economische werkzaamheid gaan in de richting van samenwerking.

Ik hoop, Mh. de Voorzitter, dat U het mij niet ten kwade duidt, wanneer ik mij een tijd lang op een gebied heb bewogen, dat naar ik meen wel degelijk tot mijn onderwerp behoort, maar. dat wat verder afluigt van den kring van gedachten, waarin wij ons zoo dagelijks bewegen. De rechtvaardiging daarvan ligt m.i. o.a. ook nog hierin dat, waar nu zoo langzamerhand wel iedereen er van doordrongen is, dat de prijs van onze zuivelproducten wordt bepaald door de verhoudingen op de wereldmarkt, het ook van belang is kennis te nemen van de ideeën, die er op de economische wereldconferentie speciaal met betrekking tot de organisatie van den landbouw worden verkondigd, omdat deze opvattingen, via de afgevaardigden, de afspiegeling vormen van de gedachten die er leven onder de landbouwers van de verschillende landen. Wij kunnen daarmede niet anders dan ons voordeel doen.

Het zou mij verheugen, wanneer ik er in geslaagd mocht zijn aan te toonen, dat de juistheid van het beginsel van samenwerking thans allerwege meer wordt ingezien en dat het in onze beweging voor de toekomst onverzwakt moet blijven gelden niet alleen, maar zeker ook verbreeding en verdieping behoeft. Zal die samenwerking zich ten volle ontplooien, dan mag er van onderlinge naijver geen sprake zijn, daar zij de geest van samenwerking in onze beweging, die leert dat geen persoonlijke, maar alleen gemeenschappelijke belangen onze behartiging vragen, aantast.

Over de wijze, waarop die gemeenschappelijke belangen het beste kunnen worden gediend, kan men van meening verschillen, maar zeker is het, dat landbouw- en zuivelindustrie geen onderlinge concurrentie, maar samenwerking noodig hebben om de concurrentie, die haar elders wordt aangedaan, het hoofd te bieden.